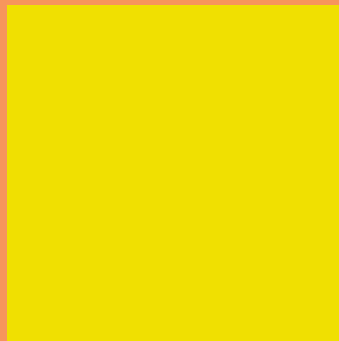

3

ONTMOETING MET DE
LEEFOMGEVING: SOCIALE EN
ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

MODULE DRIE

ONTMOETING MET DE LEEFOMGEVING: SOCIALE EN ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

3.1 A STORY: EEN VERHAAL

Afbeelding 3.1
De videoclip

Het beeldfragment toont een conflictsituatie op school. Ariella is een joods meisje dat op het avondnieuws leert over bosbranden in Australië. Om haar honger naar meer informatie te stillen, sluipt ze 's nacht naar een computer. Haar nachtelijk opzoekwerk brengt een opeenstapeling van ecologische crisissen aan het licht, terwijl een mysterieus bal taschit-verbod weerkaatst in haar ogen.

Op school komt ze verschrikkelijk nieuws te horen: de gemeenteraad en de schoolse raad van bestuur hebben besloten een stuk nabijgelegen bos om te kappen. Er is al jarenlang een tekort aan parkeerplaatsen. Ariella besluit dat plan aan te vechten, en richt een protestbeweging op. Die beweging zaait echter al snel verdeeldheid. Wat vertrok vanuit nobele intenties, dreigt uit te monden in een conflict. Wat is de rol van het mysterieuze bal taschit-verbod in dit alles? En wat zou dit verbod kunnen betekenen?

3.2 POLARISATIE EN KLIMAATPROTESTEN

Mensen hebben over veel onderwerpen een verschillende mening. Een meningsverschil is eigen aan communicatie en is op zich niet problematisch. Het wordt pas moeilijk wanneer deze verschillende meningen en visies leiden tot conflict of geweld.

Wanneer groepen tegenover elkaar staan en de tegenstellingen tussen deze groepen steeds groter worden, spreken we van **polarisatie**. De twee groepen staan als 'tegengestelde polen' tegenover elkaar. We kunnen in dat geval ook spreken van een **wij-zij-denken**. Groepen van mensen staan lijnrecht tegenover elkaar. Natuurlijk hoeft polarisatie niet altijd negatief te zijn. Verschillende, zelfs botsende meningen dagen het denken uit en houden een samenleving levend en dynamisch. Het wordt wel problematisch wanneer enkel de radicale standpunten worden gehoord en elke gematigde stem in het debat verdwijnt.

Ook het klimaatdebat kan leiden tot polarisatie. Veel wetenschappers zijn het erover eens dat het klimaat sterk verandert. Die veranderingen, waaronder de opwarming van de aarde, kunnen leiden tot een wereld uit balans, met ernstige gevolgen voor mens en dier. Ondertussen trekken steeds meer wetenschappers aan de alarmbel. Ook in de maatschappij roept men steeds luider om aanpassingen die het klimaat beter beschermen. Toch is niet iedereen overtuigd van de negatieve gevolgen van klimaatverandering, of is niet iedereen bereid de gewenste veranderingen door te voeren. Zo ontstaan er rond een thema dus al vlug twee kampen, twee polen. De toenemende frustraties leiden tot een sterk **wij-zij-denken**. De klimaatprotesten kunnen we zien als een uiting van die frustraties.

Vanuit het thema polarisatie kunnen we dus nadenken over het klimaatdebat en de klimaatprotesten. Wanneer gaat het protest te ver? Leiden protesten tot meer polarisatie? Is protesteren altijd de juiste manier om tot oplossingen te komen? In wat volgt word je uitgenodigd om over die vragen te reflecteren.

OPDRACHT. Bekijk het videofragment. Het verhaal toont ons hoe Ariella, gefrustreerd met de beslissing van haar school om een stuk bos te kappen, een protestgroep op poten zet. Beantwoord de volgende (deel)vragen.

1. Wat is je mening over het verhaal?

1.1. Had Ariella gelijk door te protesteren?

1.2. Is protesteren een goed manier om aandacht te vragen voor een probleem? Zou je mee protesteren?

1.3. Welke acties onderneemt Ariella, of is ze van plan te ondernemen?

1.4. Hoe reageert Ariella's omgeving op haar acties?

2. Ariella zoekt 's nachts op haar computer naar 'ecologische rampen'. Zoek de term 'ecologische ramp' op. Leg in je eigen woorden de betekenis uit. Welke voorbeelden van ecologische rampen zijn terug te vinden in het verhaal (op Ariella's computerscherm)?

3.1 Polariseert Ariella? Doet ze mee aan een 'wij vs. zij-denken'?

3.2 Hoe toont die polarisatie zich? Zijn er concrete (en geplande) acties die op polarisatie kunnen wijzen?

3.3 De schooldirecteur nodigt Ariella en Levi uit voor een gesprek. Werkt dit gesprek depolariserend? Hoe kan een dialoog depolariseren?

3.4. Op welke manieren kunnen we nog depolariseren?

3.5. Is het mogelijk actie te voeren zonder te polariseren? Hoe zou zo een niet-polariserend protest eruit kunnen zien?

Afbeelding 3.2
De videoclip

3.3 BAL TASCHIT

Terwijl Ariella op het internet ecologische rampen opzoekt, zien we in haar ogen twee woorden weerspiegeld: bal taschit. De woorden *bal taschit* refereren naar een verbod uit het boek Deuteronomium. We spreken van een verbod in het geval van een 'negatieve mitswa': een mitswa of gebod dat bepaald gedrag verbiedt.

Bal taschit betekent 'niet vernietigen'. De Bijbels Hebreeuwse wortel sh.h.t. [vernietig], *schachat*, is synoniem aan het woord *kilkul*, dat bederven of corrumperen betekent. Modern Hebreeuws vertaalt sh.h.t. naar: bederven, kwetsen, verspillen; vernietigen; zondigen; corrupt handelen; vermoorden.

We moeten vernietigen dus in brede zin begrijpen, en het is sterk verwant aan de notie van 'verspilling'!

OPDRACHT. Lees de volgende passage. Beantwoord daarna de vragen.

BAL TASCHIT - DEUT. 20:19-20

[19] Als u een stad langdurig moet belegeren, mag u haar boomgaarden niet vernietigen. Laat de bijl rusten en laat de bomen staan, want u moet er zelf van eten, en bovendien: is een boom soms een mens, dat u tegen hem moet strijden?

[20] Alleen de bomen waarvan u weet dat ze geen vruchten geven, mag u vernietigen of omhakken om ze te gebruiken voor de belegering van de stad waarmee u in oorlog bent

Markeer in deze passage de zin die het bal tashit-verbod bevat.

Noteer wat je niet begrijpt van deze passage. Welke zin, uitdrukking, term is onduidelijk?

Waar gaat de passage over? Probeer de essentie zo beknopt mogelijk neer te schrijven.

Afbeelding 3.3
Bron: © Gustavo Cruz /
Pexels

3.4 HOE INTERPRETEREN? KAL V'HOMER!

De betekenis van de Tenach ligt niet altijd voor de hand. De Tenach is dan ook ontstaan in een wereld die erg verschilt van de huidige. Dat bemoeilijkt het begrijpen en interpreteren. Toch is de Tenach rijk aan betekenis. Rabbijnen hebben verschillende interpretatietechnieken ontwikkeld om tot die betekenissen te komen.

Een van die interpretatietechnieken is *kal v'homer*. Dat betekent letterlijk: 'van moeilijk naar makkelijk'. Geboden en verboden vinden we in de Tenach vaak terug in erg specifieke situaties. *Kal v'homer* toont ons hoe we uit een minder waarschijnlijke situatie iets kunnen leren voor een meer waarschijnlijke situatie. Of in andere woorden: wat zegt een specifiek geval ons over hoe ons te gedragen in het algemeen?

Het verbod bal taschit verbiedt om, ten tijde van oorlog, boomgaarden (fruitbomen) neer te kappen om hout te verzamelen voor een belegering. We merken op dat het beeld van de 'fruitbomen' niet toevallig gekozen is. Ze zijn vooral belangrijk als symbool voor de natuurlijke omgeving, het systeem dat (menselijk) leven onderhoudt. Rabbijnen zijn dan ook het verbod in bredere zin gaan toepassen, waardoor het toepassing kreeg op allerlei nuttige materialen, objecten, en bronnen voor de mens, en zelfs op het menselijk lichaam. Die beweging, van een uitzonderlijke, specifieke situatie naar een algemene situatie, is *kal v'homer*.

Afbeelding 3.4
Bron: © Delphotostock /
Adobe Stock

OPDRACHT. Beantwoord de vragen.

Wat betekent bal taschit? Kan je het linken aan andere woorden?

Leg het kal v'homer principe in je eigen woorden uit.

Is bal taschit een positief of negatief gebod?

Lees de volgende passage. Hoe past de Babylonische Talmoed het kal v'homer principe toe?

**BABYLONISCHE
TALMOED - KIDDUSHIN
32A**

Een ieder die vaten breekt of kledingstukken verscheurt, een gebouw vernietigt, een fontein dicht, of eten bederft is schuldig aan het overtreden van het bal taschit-verbod.

Pas het kal v'homer principe toe op het eigen leven. Wat zijn de makkelijke manieren waarop we vervuilen of vernietigen, waar we iets aan kunnen doen?

3.5 PROFIJT OF DUURZAAMHEID?

Passages uit de Tenach kunnen we op veel verschillende manieren interpreteren. Dat is ook het geval met het bal taschit-principe. Zover zagen we hoe het principe door rabbijnen vooral werd toegepast op de notie van 'profijt'. Profijt is een andere term voor nut of voordeel. De vraag is: wat levert het meeste voordeel op, het meeste profijt? Het draait in dat geval om een soort berekening. We moeten beschermen wat het meeste oplevert.

Niet alle rabbijnen zijn het met deze interpretatie eens. Tegenwoordig proberen steeds meer joodse denkers het bal taschit-principe te verenigen met het concept duurzaamheid.

Duurzaamheid is de eigenschap van biologische systemen om voor lange tijd productief, gezond en divers blijven.

Dit betekent dat we de natuur moeten respecteren omwille van haar duurzaam karakter, als Creatie van G-d. We mogen, volgens dit perspectief, niet zomaar met de natuur doen wat we willen. Het respect voor de natuur is belangrijker dan enkel maar kijken naar het profijt.

Afbeelding 3.5
Bron: © Andrey Kuzmin
Adobe Stock

OPDRACHT. Lees het onderstaande artikeltje van rabbijn David Seidenberg. Los daarna de vragen op.

“Wat door de vorige rabbijnse interpretatie van bal taschit over het hoofd is gezien, is dat de regel die in de Thora is gegeven zowel letterlijk als fundamenteel over duurzaamheid gaat – over wat je ondersteunt [*sustainability – about what sustains you*].

[...]

Indien we echter de geest van de Thora incorporeren, geraken we ver voorbij zulke utilitaristische metingen. De Thora beschermt niet enkel de bomen wanneer het zegt, “is een boom soms een mens, dat u tegen hem moet strijden?” Het schrijft een soort subjectiviteit aan hen toe.

Meer dan dit is de diepste Thora richtlijn dat we elk leven moeten respecteren. Die geest wordt op veel manieren uitgedrukt – waaronder niet enkel in bal taschit, maar ook het begraven van het bloed/de ziel van een wild, geslacht dier, nooit bloed consumeren, dat de levenskracht representeert, nooit melk combineren, de bron van het leven, met vlees. Het leven – al het leven, is het doel van de Creatie.”

- rabbijn David Seidenberg, eigen vertaling en cursivering

Duidt de termen, uitdrukkingen, zinnen aan die onduidelijk zijn. Zoek de betekenis van onduidelijke woorden zelf op, of stel ze als vraag aan de leerkracht of begeleider.

Wat is de kritiek van rabbijn David Seidenberg op de vorige bal taschit-interpretatie?

Rabbijn David Seidenberg stelt dat de diepste richtlijn van de Thora is “dat we elk leven moeten respecteren.” Wat versta jij onder ‘het leven respecteren’?

Op welke manier probeer jij respectvol om te gaan met de natuur, met het leven?

3.6 WOORDENLIJST

Consumptie

Consumptie is een ander woord voor verbruik, dat wijst op het gebruik van goederen en diensten.

Ecosysteem

Een ecosysteem is een ander woord voor een leefgemeenschap, waarin een verzameling soorten of organismen binnen een bepaald gebied in verhouding tot elkaar staan. Een ecosysteem is een onderdeel van het algemene natuurlijke milieu. Bekende voorbeelden van ecosystemen zijn bossen, meren, rivieren, enzovoort.

Subjectiviteit

Subjectiviteit is een abstracte term. Een mogelijk synoniem is 'persoonlijkheid'. 'Subjectief' betekent dan ook wel een persoonlijke mening, zienswijze, of smaak. Rabbijn David Seidenberg, zoals in deze module besproken, gebruikt de term om aan te duiden hoe bomen, net als mensen, een element zijn van de Creatie.

3.7 TRANSCRIPT VAN DE VIDEO

1 INT HUISKAMER NACHT

We zien een gezin in de huiskamer zitten. Ze kijken televisie. Er is een nieuwsreportage over de bosbranden in Australië. We zoomen in op het gezicht van het meisje dat geïntrigeerd kijkt.

Vader: Oei! Is het al zo laat? Tijd om naar bed te gaan, Ariella.

Ariella (verontwaardigd): Nee! Het werd net interessant!

Moeder: Je bleef al later op dan gewoonlijk. Morgen heb je school!

Vader (aansporend): Kom op, luister naar je moeder!

2 INT KAMER NACHT

Ariella gaat naar haar kamer. Ze ligt op bed, met haar ogen wijd open, naar het plafond te staren. Na een tijdje staat ze op en loopt naar de deur. Ze opent de deur voorzichtig en komt de hal binnen. Het is donker; iedereen is naar bed. Sluipend loopt ze door de hal. Ze gaat een andere deur binnen.

3 INT COMPUTERLOKAAL NACHT

Ariella neemt plaats achter een computer. Ze begint dingen op te zoeken als 'klimaatverandering' en 'opwarming van het klimaat.' De camera zoomt in op haar ogen terwijl we er steeds grotere beelden in gespiegeld zien, die allemaal milieurampen en klimaatstoringen uitbeelden. Door de beelden heen duiken de woorden 'bal taschit' op.

Leraar: Wakker worden!

De achtergrondscène verandert in die van een klaslokaal. Ariella, die lag in te dommelen, springt plotseling overeind. De klas lacht. Eén jongen, Levi, kijkt bezorgd.

Ariella: Het spijt me! Ik sliep niet!

Leraar: Ik begrijp dat de lessen saai kunnen zijn, maar probeer in ieder geval wakker te blijven.

Ariella: Zal ik doen! Sorry!

De schoolbel gaat.

Leraar: Goed, tijd voor een pauze!

4 EXTRA SPEELTUIN DAG

De kinderen lopen de klas uit, naar de speelplaats.

Levi: Waarom ben je zo moe?

Ariella: Ik ben de hele nacht op geweest. Er was een nieuwsbericht over die branden in Australië en...

Het gesprek wordt gedempt terwijl we een ander gesprek afluisteren.

Lindsay: Dat is jammer, moeten ze de bomen echt omhakken?

Ariella hoort het gesprek.

Ariella: Huh? Sorry, waar hebben jullie het over?

Lindsay: Ze zijn van plan om een deel van het bos naast school te kappen.

Ariella: Waarom? Hoe weet je dat?

Lindsay: Er is een probleem met het gebrek aan parkeerruimte. Mijn vader zit in het schoolbestuur. Ze werken samen met de gemeenteraad om een oplossing te vinden.

Ariella: En besluiten zomaar de bossen om te kappen?

Michael: Ik denk het wel...

Ariella: Dat kunnen we niet laten gebeuren. Ik heb een idee.

5 EXT SCHOOL ENTREE DAG

Levi komt aan op school. Een groep leerlingen zijn verzameld voor de schoolpoort, allemaal met borden omhoog. Levi herkent Ariella, die voor de groep staat en een petitie vasthoudt. Iedereen in de groep draagt groene badges.

Levi: Wat is hier aan de hand?

Ariella: We zijn aan het protesteren! Na het horen van de plannen van de school heb ik besloten om het heft in eigen handen te nemen. Ik heb een petitie gemaakt! En kijk, er hebben zich al tien mensen aangemeld!

Levi: Oh. Wat ga je hier nu mee doen?

Ariella: Naar de directeur sturen natuurlijk. En we hebben al een plan B gemaakt voor het geval hij niet wil luisteren.

Levi: Zoals wat?

Ariella: Hij zal de boodschap zeker krijgen als het op de schoolmuren geschilderd wordt... We hebben ook nog andere dingen gepland, maar dat kan ik je pas vertellen als je je hebt aangemeld en je groene badge hebt gekregen. Je wilt toch geen rode, of wel? Alsjeblieft.

Ariella houdt de petitie voor Levi.

Levi (aarzelend): Uhm... Ik weet het niet...

Ariella: Wat is er mis? Als Jood hoor je toch te weten hoe belangrijk dit is!

Levi: Waarom dat?

Ariella: De Tenach verbiedt duidelijk de vernietiging en verspilling van de natuur. Er is letterlijk een verbod genaamd bal taschit. Weet je eigenlijk wel wat dat betekent?

Directeur: Ik wel!

Ariella en Levi draaien zich verbaasd om. Ze zien een man in een pak die hun de maat neemt.

Directeur: Shalom!

Ariella en Levi: Shalom!

Ariella: Mijn excuses, ik had u niet gezien.

Directeur: Ik heb een idee: waarom komen jullie niet mee naar mijn kantoor? Laten we praten over deze kleine revolutie van jullie. Oké, iedereen! Tijd om naar jullie klaslokalen te gaan!

6 INT DIRECTEUR KANTOOR DAG

De directeur komt het schoolgebouw binnen, gevolgd door Levi en Ariella.

Directeur: Ga zitten. Jullie twee hadden nogal een interessante discussie. Willen jullie me vertellen wat er aan de hand is?

Ariella: We hoorden over de plannen van de school om de bomen te kappen. Als Joden kunnen we dat niet laten gebeuren. Het is verboden.

Directeur: Juist. Ik hoorde het beroemde 'bal taschit'-verbod. Wat kan je me daarover vertellen?

Ariella: Het is een bevel uit het boek Genesis dat betekent: 'Gij zult niet vernietigen'. Het is een negatief gebod omdat het je verbiedt iets te doen. In dit geval verbiedt het de school om het bos achteloos te vernielen.

Directeur: Ik begrijp het. Dan zal dit je misschien geruststellen: het schoolbestuur en de gemeenteraad zijn overeengekomen om een nieuwe bushalte te maken. Er zullen geen bomen worden gekapt.

Ariella: Oh, oké, dat is goed nieuws -

Directeur: Maar dat is niet het belangrijkste waar ik het over wil hebben. Waarom droegen sommige leerlingen groene badges, en anderen rode?

Ariella: Zodat we weten wie er aan onze kant staat...

Directeur: Waarom moest je kanten maken?

Ariella: Omdat het 'bal taschit'-verbod absoluut is! Het is vrij eenvoudig! Ik heb er veel over gelezen.

Directeur: Heb je ook de Thora-passage gelezen waarin het gebod verschijnt?

Ariella antwoordt niet. Dat heeft ze nooit gedaan.

De directeur opent een van de schuiven van zijn bureau en pakt er de Thora uit.

Directeur: Nu... Laat me eens kijken... "Als u een stad langdurig moet belegeren, mag u haar boomgaarden niet vernietigen. Laat de bijl rusten en laat de bomen staan, want u moet er zelf van eten, en bovendien: is een boom soms een mens dat u tegen hem moet strijden?"

Levi: Dus we mogen in tijden van oorlog geen bomen omhakken zolang ze nog nuttig zijn!

Ariella: Maar ze pasten het gebod ook op andere zaken toe...

Directeur: De Tenach kan veel dingen betekenen, en we kunnen discussiëren over deze verschillende betekenissen. Discussie en interpretatie zijn de manieren waarop we leren! Door protesteren kunnen we bepaalde zorgen uiten, en belangrijke vragen luid en duidelijk stellen, maar laten we ons nog niet tegen elkaar keren.

Ariella: Oké... Ik zal met de anderen praten. Het spijt me. De bomen zijn dus veilig?

Directeur Dat zijn ze zeker. Zo niet, dan plant ik ze in mijn eigen kantoor!

Iedereen lacht. Levi en Ariella zijn zichtbaar opgelucht.

3.8 BIBLIOGRAFIE

Brandsma, Bart. *Polarisatie: Inzicht in de dynamiek van Wij-Zij Denken*. BB in Media, 2016.

Bernstein, Ellen, & Fink, Dan. "Blessings and Praise" and "Bal Tashchit". In *This Sacred Earth: Religion, Nature, Environment*. Second Edition. Edited by Roger S. Gottlieb, 457-476. Taylor & Francis e-Library, 2006.

De Nieuwe Bijbelvertaling. Haarlem: Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap, 2019.

Lamm, Norman. "Bal Tashchit: The Torah Prohibits Wasteful Destruction." *MyJewishLearning*. Toegang 31 mei 2020. <https://www.myjewishlearning.com/article/bal-tashhit-the-torah-prohibits-wasteful-destruction/>.

Neril, Yonatan. "Judaism and Environmentalism: Bal Tashchit". *Chabad*. Toegang 31 mei, 2020. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1892179/jewish/Judaism-and-Environmentalism-Bal-Tashchit.htm.

Schwartz, Eilon. "Judaism and Nature: Theological and Moral Issues to Consider While Renegotiating a Jewish Relationship to the Natural World." In *Judaism And Environmental Ethics: A Reader*. Edited by Martin D. Yaffe, 297-308. Lexington Books, 2001.

- "Bal Tashchit: A Jewish Environmental Precept." In *Judaism And Environmental Ethics: A Reader*. Edited by Martin D. Yaffe, 232-251. Lexington Books, 2001.

Seidenberg, David. "Bal Tashchit: What's Wrong With the Jewish Law Against Destruction and Waste – and How to Fix It". *Tikkun*. Accessed June 5, 2020.

Wolff, K.A. "Bal Tashchit: The Jewish Prohibition against Needless Destruction." PhD. Diss., University of Leiden, 2009. <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/14448>.

The William Davidson Talmud. Sefaria. "Kiddushin 32a.". Eigen vertaling. Toegang 20 juni 2020. <https://www.sefaria.org/Kiddushin.32a?lang=bi>.

KU LEUVEN

Prof. Dr. Luc Anckaert (1962) behaalde een diploma in filosofie en theologie aan de KU Leuven. Hij publiceerde boeken en artikelen over Rosenzweig, Levinas, Kafka, V. Grossman en Bijbelse verhalen, maar ook over biomedische onderwerpen. Zijn boek Een kritiek van het oneindige. Rosenzweig en Levinas ontving een gouden medaille van de Teylers Stichting. Hij doceert Joodse filosofie aan de KU Leuven.

Pierre Costalunga (Luik, 1997) is wetenschappelijk onderzoeker aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, KU Leuven, België. Costalunga studeerde af aan de KU Leuven (België) met een bachelor- en masterdiploma in filosofie. Hij maakt deel uit van het centrum voor onderzoek in politieke filosofie en ethiek (RIPPLE).

EDUC8 Consortium

Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.

